

ומאחר ששלח רבי חמא להודיע על ביאתו, על לביתיה [הלך הוא לביתו], על בריה [ביושבו בביתו, נכנס בנו] שדיבר עמו קודם, ועדיין לא ידע רבי חמא שזה הוא בנו — קם רבי חמא קמיה לפני רבי אושעיא בנו.

הוא רבי חמא סבר, שבא רבי אושעיא, למשאליה שמעתתא קא בעי [רצונו לשאלני שאלות נוספות].

אמרה ליה דביתהו [אמרה לו אשתו לרבי חמא]: מי איכא אבא דקאים מקמי ברא [וכי יש אבא העומד בפני בנו]?!?

קרי עליה רמי בר חמא, קרא רמי בר חמא על בנו, את הפסוק:

”החוט המשולש, לא במהרה ינתק” — זה רבי אושעיא, בנו של רבי חמא בר ביסא.

לפי שהיה רבי אושעיא דור שלישי לרבי ביסא, למלא מקום אבותיו בחכמה, שהיו שלשת הדורות חכמים, רבי ביסא, ורבי חמא, ורבי אושעיא.⁽¹⁵⁾

רבי עקיבא, רעיא דבן כלבא שבוע הוה [רבי עקיבא קודם שלמד תורה היה רועה צאנו של האיש שהיה מכונה “בן כלבא שבוע”].⁽¹⁶⁾ חזיתיה ברתייה דהוה צניע,

ומעלי⁽¹⁷⁾ [ראתה בתו של בן כלבא שבוע את רבי עקיבא שהיה צנוע וטוב].

אמרה ליה הבת לרבי עקיבא: אי מקדשנא לך, אזלת לבי רב [אם אתקדש לך, האם תלך לישיבה ללמוד]?

אמר לה רבי עקיבא: אין, אכן אלך ללמוד. איקדשא ליה בצניעה, ושדרתיה, נתקדשה לו בצניעא — שלא ידע מכך אביה — ושלחתו ללמוד תורה.

כאשר שמע אבוה כן, אפקה מביתיה [הוציאה מביתו], ואדרה הנאה מנכסיה [הדיר אותה הנאה מנכסיו].

אזיל יתיב תרי פרי שנין כבי רב [הלך רבי עקיבא וישב שנים עשרה שנים בישיבה].

כי אתא, אייתי בהדיה תרי פרי אלפי תלמידי [כאשר שב רבי עקיבא מן הישיבה הביא עמו לעירו שנים עשר אלף תלמידים].

וכשהגיע לביתו שמעיה להווא סבא דקאמר לה [שמע זקן אחד שאומר לאשתו]: עד כמה קא מדברת אלמנות חיים [עד מתי את א-ג מתנהגת כאלמנה חיה]!?

אמרה ליה אשתו של רבי עקיבא לאותו זקן:

בריתי אותם, לא ימושו מפך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך, אמר ה', מעתה עד עולם.”

16. נקרא כן על שם “שכל הנכנס לביתו כשהוא רעב ככלב, יוצא כשהוא שבע”, רש”י על פי גיטין נו א.

17. ראה מה שביאר בזה המהרש”א.

15. רש”י במהדורא קמא.

וכתבו התוספות: לפי ששלשתן ראו זה את זה לכך קרא עליהם את הפסוק “החוט המשולש לא במהרה ינתק”, כלומר: לא ינתק מזרעו, וכמבואר בבבא מציעא פה א, כיון שאדם לומד הוא ובנו ובן בנו, מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה, והוא נלמד מן הפסוק “ואני זאת

נפלה על פניה, ונישקה את רגליו של רבי עקיבא] —

הוּו קא מדחפי לה שמעיה [היו שמשו רבי עקיבא דוחפים אותה].

אמר לחו רבי עקיבא לשמשו: שבקוה [הניחוה], כי לימוד התורה שלי ולימוד התורה שלכם — שלח הוא! תורה שלמדתי אני, ותורה שלמדתם אתם, על ידה הוא, שאלמלא שלחתיני ללמוד, לא הייתי זוכה ללמוד וללמד.

שמע בן כלבא שבוע אבוה של אשת רבי עקיבא דאתא גברא רבה למתא [שהגיע אדם גדול לעיר], ולא ידע שחתנו הוא —

אמר בן כלבא שבוע [שהתחרט על נדרו, בלא שידע שזה הוא חתנו]: איזיל לגביה, אפשר דמפר נדראי [אלך אליו שמא יתיר לי את נדרי] שהדרתי את בתי מנכסי.

אתא בן כלבא שבוע לגביה רבי עקיבא, וביקש להתיר את נדרו.

אמר ליה רבי עקיבא לחמיו: אדעתא דגברא — רבה מי נדרת? לו היית יודע שחתנך יהיה אדם גדול, האם היית נודר?

אמר ליה בן כלבא שבוע לרבי עקיבא: אפילו על דעת שידע חתני פרק אחד ואפילו

אי לדידי ציית, אם היה שומע לי רבי עקיבא בעלי, הוה יתיב תרי פרי שני אחריני, היה יושב שם עוד שתיים עשרה שנים אחרות.

אמר רבי עקיבא כששמע את דבריה: אם כן, ברשות קא עבידנא [ברשות אשתי אני עושה] —

הדר, איזיל, ויתוב תרי פרי שני אחריני בבי רב [חזר רבי עקיבא, וישב עוד שתיים עשרה שנים אחרות בישיבה].

כי אתא, אייתי בהדיה עשרין וארבעה אלפי תלמידי [וכאשר שב רבי עקיבא לביתו לאחר אותן שתיים עשרה שנים, הביא עמו לעירו עשרים וארבעה אלף תלמידים].

שמעיה דביתחו, הות קא נפקא לאפיה [כאשר שמעה אשתו על ביאתו, יצאה היא לקראתו].

אמרו לה שיבכתא [שכנותיה]: שאילי מאני לבוש ואיכסאי [שאילי לך בגדים לבשי והתכסי בהם], שלא תתבזי בכסותך הדל.

אמרה לחו אשת רבי עקיבא לשכנותיה: "יודע צדיק נפש בהמתו", מכיר הוא בי שאין לי כל, ואיני צריכה להתהדר בפניו. (1)

כי מטיא לגביה, נפלה על אפה קא מנשקא ליה לברעיה [כאשר הגיעה עד רבי עקיבא,

1. בנדרים נ א כתוב באופן אחר קצת: נפק כולי עלמא לאפיה, ואף היא — אשתו — קמת למיפק לאפיה, אמר לה ההוא רשיעא [אותו זקן] "ואת להיכא?!". אמרה ליה יודע צדיק נפש בהמתו. והר"ן פירש שם "יודע צדיק נפש בהמתו, יודע הוא זה שנצטערתי בשבילו".

הלכה אחת לא הייתי מדירה לבתי.

אמר ליה רבי עקיבא לחמיו: **אנא הוא** חתנך! והתיר לו את נדרו. (2)

נפל בן כלבא שבוע **על אפיה**, ונשקיה לרבי עקיבא **על כרעיה** [נפל על פניו ונישק את רגלי רבי עקיבא], ויהיב ליה **פלגא ממזניה** [נתן לו את חצי רכושו].

ומוסיפה הגמרא ומספרת:

אף **ברתיה דרבי עקיבא**, **עבדא** ליה **לבן עזאי הכי** [אף בתו של רבי עקיבא שנתארסה (3) לבן עזאי עשתה לו כן], שנתקדשה לו על מנת שילמד תורה בישיבה בלא ידיעת אביה. (4)

והיינו דאמרי אינשי [וזה הוא שאומרים האנשים]:

רחילא — בתר רחילא אזלא [הכבשה הקטנה הולכת אחר אמה].

כעובדי אמה — כך עובדי ברתא [כמעשי אמה כן מעשי בתה].

רבי יוסף בריה דרבא, שדריה אבוהי [שלחו אביו] לאחר נישואיו **לבי רב** לישיבה לקמיה **דרב יוסף**.

פסקו ליה משפחת הכלה להיות **שית שני** [שש שנים] בישיבה.

כי הוה תלת שני [לאחר שלש שנים], **מטא מעלי יומא דכפורי** [כשהגיע ערב יום הכפורים]. (5)

אמר רב יוסף בריה דרבא: **איזיל, ואיחזינהו לאינשי ביתי** [אלך לביתי לראות את אנשי ביתי].

כאשר **שמע אבוהי** כי בא בנו, **שקל מנא, ונפק לאפיה** [נטל כלי זין ויצא לקראתו] כאילו בא להלחם עמו, (6) **ואמר ליה: האם בזוגתך נזכרת!**

איכא דאמרי שכך אמר ליה: האם ביונתך (7) **נזכרת!**

איטרוד נטרדו שניהם באותה מריבה, **ולא מר, רבא, האב, איפסיק** [אכל סעודה המפסקת], **ולא מר, רב יוסף, הבן איפסיק**.

השנים שנעדר [וראה בגמרא לעיל סב ב, שרב רחומי היה רגיל לבא לביתו בכל מעלי יומא דכפורי].

6. ביאר ב"עיון יעקב": לפי שהסייף והספר ניתנו כרוכין מן השמים כדאיתא בילקוט ישעיה א על הפסוק "ואם תמאנו ומירתם חרב תאכלו", ולפי שלדעתו זה ברח מבית הספר, לפיכך הראה לו הסייף.

7. כתב המהרש"א ש"יונתך" הוא כמו "זוגתך", שאין היונה נדבקת אלא בבן זוגה.

2. כתבו התוספות בתירוץ הראשון, שאין זה "נולד" שאין פותחין בו, כי "הכא לא חשיב נולד, דדרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול", וראה עוד ישוב אחר בדבריהם.

3. כן כתבו התוספות לדעת הסובר שבן עזאי לא נישא מעולם.

4. רש"י במהדרא קמא.

5. ביאר המהרש"א, שבדוקא בא ביום זה, שלא יאמר אביו שבא בשביל תשמיש האסור בלילה זה, אלא לראות מה עשו אנשי ביתו בשלש

מתניתין:

המורדת על בעלה [בבעלה], ובגמרא יתבאר אם היה המרד בהמנעות מתשמיש או מעשיית מלאכה —

פוחתין לה מכתובתה, שבעה דינרין בכל שבת [שבוע] שהיא עומדת במרדה, דינר ליום. ואחר כך נותן לה גט, ויוצאת בלא כתובה. (8)

רבי יהודה אומר: אין פוחתין לה אלא שבעה טרפעיקין [יתבאר ערכם בגמרא] בכל שבוע, טרפעיק אחד ליום.

עד מתי [עד כמה] הוא פוחת? — עד כנגד כתובתה. עד שיפסידנה כל כתובתה, (9) אבל אינו נוטל מהנכסים של אשתו.

רבי יוסי חולק ואומר:

לעולם הוא פוחת וחולק, ואף גובה מנכסיה, עד שאפילו אם תפול לה ירושה ממקום אחר, זכותו של הבעל להיות גובה הימנה, כל זמן מרדה, לפי השיעור ששנינו לעיל. (10)

וכן המורד על אשתו, מוסיפין על כתובתה שלשה דינרין בכל שבת [חצי דינר ליום, ואין מוסיפין על השבת]. והן נעשין חוב

עליו, לכשיתחייב לתת לה את כל כתובתה. (11)

רבי יהודה אומר: שלשה טרפעיקין בלבד מוסיפין לה, חצי טרפעיק ליום.

גמרא:

שנינו במשנה: המורדת על בעלה.

והוינן בה: מורדת ממאי, ממלאכה או מתשמיש?

רב הונא אומר: מורדת מתשמיש המטה.

רבי יוסי ברבי חנינא אומר: מורדת ממלאכה. (12)

תנן במשנתנו: "וכן המורד על אשתו". ומשמע שהמרידה שלו היא בדומה למרידה שלה. ואם כן, יש להקשות —

בשלמא למאן דאמר שהמרידה היא מתשמיש, לחיי [ניחא]. שאף מרידת הבעל היא מתשמיש.

אלא למאן דאמר שהמרידה היא ממלאכה, תיקשי: מי [וכי] משועבד לה הבעל לאשתו

מחלוקת תנא קמא ורבי יוסי.

11. ר"ן; וחלוקת שבעת הדינרין והטרפעיקין, וכן חלוקת שלשת הדינרים והטרפעיקין שנתבארה בפנים, הוא על פי הגמרא.

12. כתבו התוספות, שמרידה ממלאכה היא מאותן שבע מלאכות שנשנו במשנה לעיל נט ב בלבד, אבל המורדת ממוזיגת הכוס והצעת כרים וכסתות לבעלה והרחצת פניו ורגליו, אין

8. בטעם שיעור זה, ראה בירושלמי הביאור הראשונים כאן, ובתלמודנו מבואר ששיעור שבעה דינרין או טרפעיקין הוא כנגד שבעה ימים דינר או טרפעיק ליום.

9. כתב הריטב"א ש"כתובתה" כוללת נכסי צאן ברזל, ובדין נכסי מלוג ראה מה שכתב שם, וראה אריכות בענין זה בר"ן כאן.

10. ראה בר"ן שהביא כמה שיטות בביאור

לעשות לה מלאכה, עד שנאמר שאם אינו עושה מלאכה מורד הוא באשתו! ?

ומשנינן: **אין**, תיתכן מרידה של הבעל מלעשות מלאכה שהוא מחוייב בה כדי לפרנס את אשתו, **בבעל האומר** לאשתו **"איני זן, ואיני מפרנס"**!

[אך לפי רש"י, מרידת הבעל הוא בתשלום חיוב המזונות, שהוא צריך ליתן לה כנגד מלאכתה, ולמזונות הרי משועבד הבעל].⁽¹³⁾

ותמהה הגמרא: הרי בעל האומר "איני זן ואיני מפרנס", אינו יכול לעכב את הגט, ולהוסיף על כתובתה!

והא אמר רב: **האומר "איני זן, ואיני מפרנס" – יוציא, ויתן כתובה!** ?

ומשנינן: וכי לאו לאמלוכי ביה בעי [האם אין צורך להמלך בבעל?]. שהרי אף לדברי רב, אין מחייבין אותו להוציא מיד, אלא משדלין אותו לזון ולפרנס, ובזמן הזה שמחזרים עליו שיחזור בו, מוסיפין לה בכל שבוע כשיעור האמור במשנתנו.⁽¹⁴⁾

מיתבי לרבי יוסי בר חנינא, המפרש "מורדת" ממלאכה, ממה ששנינו בברייתא:

דתניא: **אחת לי** מורדת כשהיא **ארוסה**, שמורדת מלהנשא, ואחת לי מורדת כשהיא **נשואה**, ואפילו אם היתה מורדת בהיותה **נדה**, ואפילו מרדה כשהיא **חולה**,⁽¹⁵⁾ ואפילו **שומרת יבם**, שאינה רוצה להתיבם – כל אלו בכלל "מורדת" הן.

למלאכה אצל אנשים אחרים כדי לפרנס את אשתו.

ושאלה זאת נוגעת בדיון העקרוני, באדם שחייב כסף ואין לו במה לפרוע את חובו, האם הוא חייב להשכיר עצמו כפועל כדי שיוכל לפרוע חובו.

ועיין בחזון איש כאן, שהוכיח מדברי הכתוב "שארה כסותה ועונתה לא יגרע", שחוב המזונות שצריך הבעל לפרנס את אשתו [הנקרא בדברי הכתוב "שארה"], הוא כמו חיוב מצות העונה, שאין הוא חיוב ממוני גרידא, אלא שיעבוד הגוף שיש לבעל כלפי אשתו לנהוג כדרך שצריך לנהוג הבעל. ולכן, גם אם נאמר שבעל חוב גרידא אינו צריך להשכיר עצמו, הבעל צריך להשכיר עצמו כדי לפרנס את אשתו.

14. כן פירש רש"י; והראשונים תמהו על פירושו של רש"י, כיון שלא מבואר בגמרא כמה זמן נמלכים בו.

15. בחולה שיכולה לסבול תשמיש אנו עוסקים,

היא חשובה מורדת; וכן נראה מדברי הירושלמי [הביאוהו הראשונים כאן], שנתן טעם ל"שבעה" דינרין שהן כנגד שבע המלאכות השנויים במשנה.

ב. עוד הקשו התוספות: וכי מה שייך מרידה ממלאכה, והרי כיון שמשועבדת היא לו, יכפנה לעשות מלאכה [ראה דבריהם במקורם, שאין קושיא זו לכולי עלמא]! ?

ותירצו: כיון שאינה רוצה לעשות מלאכה אלא על ידי כפיה, חשובה היא מורדת, כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת.

13. כן פירש רש"י. אבל התוספות פירשו, שאינו רוצה לעשות מלאכה כדי שיוכל לזון ולפרנס את אשתו, כי מחוייב הוא לעשות מלאכה כדי שיהיה לו במה לזון ולפרנס.

ועיין בדברי התוס', במחלוקת הראשונים אם כל חיובו של הבעל הוא רק לעשות מלאכה בעצמו כדי שיהיה אוכל בביתו, כגון לחרוש ולעשות את כל עבודות השדה כדי שיהיה בביתו לחם, או שהוא גם חייב להשכיר את עצמו

ומר — רבי יוסי ברבי חנינא — סבר: ממלאכה נמי הויא מורדת.⁽¹⁾

גופא, שנינו בתחלת הברייתא המובאת לעיל:

המורדת על בעלה, פוחתין לה מכתובתה שבעה דינרים בשבת. רבי יהודה אומר: שבעה טרפעיקין.

רבותינו,⁽²⁾ חזרו ונמנו, שלא יהו אותה לפחות מכתובתה מעט מעט בכל שבוע, אלא יפסידוה כל כתובתה, וזאת לאחר:

שיהו מכריזין עליה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות [כדלקמן] ארבע שבתות [ממש], זו אחר זו.⁽³⁾

ושולחין לה בית דין פעמיים, לפני ולאחרי ההכרזות [כדמפרש לקמן], לאמר:

ותיקשי: בשלמא למאן דאמר מורדת מתשמיש היא, היינו דקתני שאף אשה חולה, אם מרדה, בכלל מורדת היא, כיון שיכולה היא לסבול תשמיש.⁽¹⁶⁾

אלא למאן דאמר מורדת ממלאכה היא, האם חולה בת מלאכה היא, עד שתאמר שאם אינה רוצה לעשות מלאכה "מורדת" היא?!^{ב-ג}

אלא מכח קושיא זו מפרשת הגמרא את מחלוקתם באופן אחר:

אם מונעת עצמה מתשמיש, כולי עלמא לא פליגי דהויא מורדת, ובמורדת מתשמיש עוסקת הברייתא.

כי פליגי האמוראים, האם גם מורדת ממלאכה יש לה דין מורדת:

מר — רב הונא — סבר: ממלאכה לא הויא מורדת.

שביארו את כל זה התוספות כאן; ואולם דעת הר"ן היא, שאף האומרת "איני ניוזנית ואיני עושה" אינה פטורה אלא מעשייה בצמר שהוא תחת מזונות ולא משאר מלאכות שהיא חייבת לבעלה [וכמו שהובא בהערות לעיל נח ב.]. ולפי שיטתו, אף הסובר שיכולה היא לומר איני ניוזנית ואיני עושה, אכתי משכחת לה שתמרוד משאר מלאכות ותיחשב מורדת. וראה בר"ן כאן.

2. בתוספתא פרק ה, הגירסא היא: "זו משנה ראשונה" רבותינו וכו'.

3. כתב הר"ן שבהכרח "ארבע שבתות" היינו שבתות ממש [וכמבואר בגמרא], שאם לא כן, מאי קא משמע לן התנא שאמר "זו אחר זו", דפשיטא היא. ובשלמא אם שבתות ממש, הייתי אומר דכיון שמפסיקים ימי חול בינתיים, הוא הדין שאין קפידא שהיו השבתות רצופין;

אלא שמחמת חולייה אין רצונה בזה. ראה בתוספות ד"ה רב.

16. ולמאן דאמר זה, הא דקתני: ואפילו נדה ואע"ג שאינה בת תשמיש, מתבאר בהמשך הגמרא שמכל מקום מורדת היא, כיון שאין לו פת בסלו.

1. לדעת התוספות לעיל בעמוד א, יסוד מחלוקתם אם מרידה ממלאכה הויא מרידה, הוא במחלוקת האמוראים לעיל נח ב, אם יכולה אשה שתאמר לבעלה "איני ניוזנית ואיני עושה", ורב הונא סבר שיכולה לומר כן, ולכן אינה מורדת.

ואולם פירוש זה לא יתכן אלא אם כן האומרת "איני ניוזנית ואיני עושה" פטורה מכל המלאכות, ולא רק מעשייה בצמר, שאז אינה מורדת כיון שיכולה לפטור את עצמה, וכפי